

פרשת כי תבא תקופת בית שני - גלות או גאולה?

עיין רמב"ן ויקרא כו, טז (בא"ד ודע והבן - חזיונות דניאל)
דברים כח, מב (בא"ד ודע כי - בגאולה ממנו)
אברבנאל כח, טו

1. הרמב"ן מסביר שהתוכחה בפרשת בחוקותי מדברת על חורבן בית ראשון, והתוכחה שבפרשתנו מדברת על חורבן בית שני. תנסו לעמוד על הראיות העיקריות של הרמב"ן. אנו נביא כאן את העובדות ההיסטוריות, תביאו את הרמז לזה מן המקרא (לפעמים הרמז הוא ממה שלא כתוב):
חורבן בית ראשון - ברית תורת כהנים:
(א) בית ראשון נחרב בגלל חטא עבודה זרה.
(ב) גלות בבל ארכה שבעים שנה, כדבר ה' לירמיה (עיין דה"י ב לב, כא).
(ג) בשיבת ציון לא היתה מחילה שלימה.
(ד) בשיבת ציון חזרו רק מתי מספר.
(ה) בשיבת ציון כלל ישראל לא חזרו בתשובה שלימה.

חורבן בית שני - ברית משנה תורה:

(א) בית שני לא נחרב על חטא עבודה זרה.
(ב) בבית שני האש לא ירדה מן השמים.
(ג) גלות זו נעשתה על ידי מלכות רומי הרחוקה גיאוגרפית מארץ ישראל.
(ד) כלל ישראל דברו ארמית אבל לא דברו שפת רומי.
(ה) בגלות רומי, נתפזרנו לארבע כנפות הארץ. אבל בגלות בבל לא היינו מפוזרים כל כך.
(ו) טיטוס מילא מהם ספינות להוליכם לגלות. (אם כן, למה כתוב מצרים?)
(ז) בגלות בבל הלכו כולם, אבות ובנים. בגלות רומי הבנים הלכו בשבי ולא האבות.
(ח) אגריפס לא היה מזרע המלוכה, ולא היה ראוי למלוך.
(ט) הגאולה האחרונה תקיף את כלל ישראל, לא רק ששית העם כמו בשיבת ציון.

2. האברבנאל חולק על הרמב"ן וסובר שכלל לא היו שתי גלויות כי אם גלות אחת ארוכה. ברית משנה תורה, שנאמר על ידי משה, הוא ביאור לברית תורת כהנים, שנאמר על ידי הקב"ה - כמו שכל משנה תורה הוא ביאור לשאר התורה. מחלוקת זו היא עקרונית ביותר, ומשליכה על תפיסתנו של תקופת בית שני ואריכות כל הגלות הזו שאנו שרויים בה.
הראיות שפקידת שיבת ציון לא היתה גאולה שלימה:
(א) לא היה שם קיבוץ גלויות - מהם שלש הוכחותיו?
(ב) לא היו בני חורין ממש אלא בכל העת של בית שני נשתעבדו לאומות אחרות - למדי, פרס, יון ורומי.
(ג) לא היה להם מלך מזרע בית דוד כי אם נכרים, או כהנים מזרע בית חשמונאי.

רמב"ן לשבת
דוד ליבור

- ד) אברבנאל מביא שתי הוכחות שבנין בית המקדש השני אינו מראה על גאולה שלימה, מהם?
- ה) אברבנאל מביא ראיה מן הכתוב שלא כדעת רמב"ן, וממנה מוכח שאין שתי התוכחות מדברות על שתי תקופות שונות. מהי?

התשובות

הרמב"ן מסביר שהתוכחה בפרשת בחוקותי מדברת על חורבן בית ראשון, והתוכחה שבפרשתנו מדברת על חורבן בית שני.

הראיות העיקריות:

חורבן בית ראשון - ברית תורת כהנים:

(א) מוזכר עבודה זרה (פסוק ל).

(ב) מרומז קץ הגלות, שהעונש על ביטול השמיטה - 70 שנה כנגד שבעים שמיטות. לא כתוב:

(ג) שימחול להם (אלא שיזכור ברית אבות, ובשיבת ציון לא היתה מחילה שלימה);

(ד) שיקבץ נדחינו (ואמנם בשיבת ציון חזרו מתי מספר);

(ה) שישראל יחזרו בתשובה שלימה (רק שיתוודו עונם, כמו שקרה בספר דניאל ט, ח, ונחמיה א, ו-ז).

חורבן בית שני - ברית משנה תורה:

(א) אינו מוזכר עבודה זרה, אלא "לא תשמע... לעשות את כל מצוותיו", שכך היה בבית שני שבטלה עבודה זרה והיו עוסקים בתורה וגמילות חסדים. ומפני מה חרב? מפני שנאת חנם שביניהם.

(ב) אינו מוזכר מקדש וריח ניחוח, שבבית שני האש לא ירדה מן השמים.

(ג) גוי מרחוק (פסוק מט) - רומי, ולא הכשדים שגרו בקירוב מקום יחסית.

(ד) גוי אשר לא תשמע לשונו (שם מט) - רומי, ולא הכשדים שדברו לשונם.

(ה) והפיצך... מקצה הארץ עד קצה הארץ (סד) - גלות רומי, שנתפזרנו לארבע כנפות הארץ; אבל בגלות בבל לא היינו מפוזרים כל כך.

(ו) והשיבך ה' מצרים באניות (סח) - טיטוס מילא מהם ספינות. מצרים לאו דוקא אלא דרך תוכחות - רע לעבד שחוזר לרבו הראשון.

(ז) הבנים הולכים בשבי ולא האבות - קרה בחורבן בית שני ולא בראשון.

(ח) מלכך אשר תקים עליך - אגריפס שלא היה ראוי למלוך (לו).

(ט) והטיבך והרבך מאבותיך (ל, ה) - הבטחה לכל ישראל, לא לששית העם כמו בשיבת ציון.

2. האברבנאל חולק על הרמב"ן וסובר שלא היו שתי גלויות כי אם אחת. וברית משנה תורה, שנאמר על ידי משה, הוא ביאור לברית תורת כהנים, שנאמר על ידי הקב"ה - כמו שכל משנה תורה הוא ביאור לשאר התורה. מחלוקת זו היא עקרונית ביותר, ומשליכה על תפיסתנו של תקופת בית שני ואריכות כל הגלות הזו שאנו שרויים בה.

הראיות שפקידת בית שני לא היתה גאולה שלימה:

(א) לא היה שם קיבוץ גלויות - רק עלו מבבל, ורק הפסולת שבהם. ורק מעטים עלו.

(ב) לא היו בני חורין ממש אלא בכל העת של בית שני נשתעבדו לאומות אחרות - למדי, פרס, יון ורומי.

(ג) לא היה להם מלך מזרע בית דוד כי אם נכרים או כהנים מזרע בית חשמונאי.

ד) 1 - לא היה: ארון, כרובים, אורים ותומים, שכינה נראית, רוח הקודש, שמן המשחה, אש מן השמים.

2 - בנין בית המקדש (השני) אינו מראה על הגאולה, שנבנה רק ברשות הגוים - וכמו שבנו אחרי כן בגלות כמה בתי כנסיות.

ה) והשימותי את מקדשיכם (לשון רבים), והכוונה לשני בתי המקדש וכן לכל בתי התפילות שנחרבו על ידי הגויים בכל הדורות שהיו להם למקדש מעט. אבל לפי הרמב"ן, שמדובר רק על תקופה אחת, היה צריך לומר את מקדשכם (לשון יחיד).

הבאנו רק את יסוד דברי אברבנאל, ועיקר דבריו. המבקש להשלים את הענין יכול לעיין בכל הוכחתיו שהובאו בפירושו באריכות.

יש להעיר שיסוד דברי אברבנאל לקוח מר' חסדאי קרשקש בספרו אור ה' (מאמר ג, ח"א, כלל ח, פרק ב). עיין שם שהוא כמעט מלה במלה.

אברבנאל חוזר על רעיון זה במקומות מספר בתנ"ך.